

Sygn. akt IACa 1485/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 stycznia 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku - Wydział I Cywilny w składzie:
Przewodniczący: SSA Maria Sokołowska

Sędziowie: SA Monika Koba

SA Michał Kopeć (spr.)
Protokolant: st.sekr.sąd. Sylwia Lubiewska

po rozpoznaniu w dniu 26 stycznia 2012 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa D. P.

przeciwko E. K. i A. K.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Elblągu

z dnia 16 września 2011 r. sygn. akt I C 153/11

I. oddala apelację;

II. zasądza od powódki:

1. na rzecz pozwanej E. K. kwotę 98 (dziewięćdziesiąt osiem) złotych,
2. na rzecz pozwanego A. K. kwotę 169,60 zł (sto sześćdziesiąt dziewięć złotych i sześćdziesiąt groszy)

tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Na oryginale właściwe podpisy.

I ACa 1485/11

UZASADNIENIE

Powódka D. P. domagała się zobowiązania pozwanych: E. K. i A. K. do złożenia oświadczenia woli w przedmiocie:

- przeniesienia na jej rzecz własności nieruchomości składającej się z działki gruntu nr (...), dla której prowadzono księgę (...),
- przeniesienia na jej rzecz własności nieruchomości składającej się z działki nr (...), dla której prowadzono księgę wieczystą ELI (...),
- przeniesienia na jej rzecz własności części nieruchomości objętej księgą wieczystą (...), składającej się z działki gruntu, na której posadzony był las.

Wyrokiem z dnia 16 września 2011 r. Sąd Okręgowy w Elblągu w sprawie z powództwa D. P. przeciwko E. K. i A. K. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli oddalił powództwo i orzekł o kosztach postępowania. Powyższy wyrok Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych: M. K. (1) zmarł w dniu 24 stycznia 2000 r. Spadek po nim na podstawie ustawy nabyli: wdowa E. K. oraz dzieci D. P., K. L. i A. K. w częściach po ¹A każdy z nich. W skład spadku po M. K. (2) wchodził udział w wysokości ¹A części w prawie własności nieruchomości rolnej położonej w miejscowości S. gmina B., składającej się z działek gruntu nr (...) o powierzchni 23,2732 ha, dla której Sąd Rejonowy w Braniewie prowadził księgę wieczystą nr (...).

Na rozprawie w dniu 28 grudnia 2005 r. w sprawie o dział spadku po M. K. (2), D. K. złożyła oświadczenie, w którym rzekła się udziału w spadku po ojcu na rzecz matki E. K. bez spłaty pieniężnej.

Prawomocnym postanowieniem z dnia 28 grudnia 2005 r. Sąd Rejonowy w Braniewie dokonał działu spadku po M. K. (2) i zniesienia współwłasności nieruchomości, dla której prowadzona była księga wieczysta nr (...) w ten sposób, że nieruchomość w całości przyznał E. K., bez obowiązku spłaty udziałów przysługujących D. P., A. K. i K. L..

W dniu 4 maja 2005 r. E. K. sprzedała K. i S. małżonkom G. prawo własności nieruchomości składającej się z działek gruntu nr (...)

o łącznej powierzchni 22,1932 ha. Dla nieruchomości tej Sąd Rejonowy w Braniewie założył księgę wieczystą nr (...).

W dniu 23 września 2009 r. E. K. darowała A. K. działkę gruntu nr (...) o powierzchni 0,53 ha, zabudowaną budynkiem gospodarczym, dla której to nieruchomości założono księgę wieczystą (...).

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy uznał powództwo za bezzasadne.

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie treści dokumentów urzędowych, które uznał za wiarygodne.

Sąd podał, że przepis art. 64 kc, na który powołuje się powódka nie jest samoistną podstawą dla kreowania obowiązku złożenia oznaczonego oświadczenia woli, który musi wynikać bądź z czynności prawnej, bądź z ustawy albo z aktu administracyjnego. Sąd wskazał, że w sprawie, w której przedmiotem oświadczenia woli miałyby być przeniesienie własności nieruchomości, legitymowanym biernie jest jedynie właściciel nieruchomości, gdyż tylko jego oświadczenie mogłoby doprowadzić do przeniesienia własności. Powództwo skierowane przeciwko innej osobie podlega natomiast oddaleniu.

Z zebranego materiału dowodowego wynika, że żaden z pozwanych nie był właścicielem nieruchomości składającej się z działki gruntu, na której był posadzony las, a która obecnie objęta była księgą wieczystą (...). E. K. sprzedała w dniu 4 maja 2005 r. między innymi tę działkę gruntu K. i S. małżonkom G., wobec czego pozwani nie mogli złożyć skutecznego oświadczenia o przeniesieniu własności tej nieruchomości na rzecz powódki. Podobnie pozwana E. K. nie była uprawniona do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu własności nieruchomości składającej się z działki gruntu nr (...), dla której prowadzono księgę wieczystą (...), gdyż nieruchomość ta była własnością A. K.. Pozwany ten nie był natomiast biernie legitymowany w sprawie, której przedmiotem było zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli w zakresie przeniesienia własności nieruchomości składającej się z działki gruntu nr (...) objętej księgą wieczystą (...), która to nieruchomość była własnością E. K..

Powódka nie wykazała także, by obowiązek przeniesienia własności nieruchomości wynikał z czynności prawnej, ustawy lub aktu administracyjnego. Powódka nie wskazała źródeł takich obowiązków, powołując się jedynie na to, że została oszukana, wprowadzona w błąd. Żaden przepis ustawy nie nakładał na pozwanego A. K. obowiązku złożenia przedmiotowego oświadczenia woli, z powódką nie łączył go także stosunek umowny, z którego wynikałby taki obowiązek. Nieruchomość objętą księgą wieczystą (...) nabył on w drodze darowizny od E. K., która stała się jej właścicielem na skutek

prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w Braniewie z dnia 28 grudnia 2005 r. w przedmiocie działu spadku po M. K. (2). Brak było zatem podstaw do kreowania po stronie powódki roszczeń wynikających ze wspólności majątku spadkowego, w którym powódce przysługiwał jedynie udział do ^XA części spadku (1/8 część własności nieruchomości).

Bezasadne było również żądanie powódki skierowane do E. K. o przeniesienie na nią własności nieruchomości objętej księgą wieczystą (...), która stała się własnością pozwanej na skutek orzeczenia Sądu Rejonowego w Braniewie wydanego w sprawie I Ns 295/05. W ocenie Sądu Okręgowego twierdzenia powódki, że została przymuszona, wprowadzona w błąd czy też oszukana zrzekając się spadku po ojcu, mogłoby ewentualnie podlegać ocenie w sytuacji, gdyby podstawą nabycia własności nieruchomości był umowny a nie sądowy dział spadku. W konsekwencji po stronie pozwanej nie było obowiązku zwrotnego przeniesienia na rzecz powódki udziału do 1/8 części w w/w nieruchomości, a tym bardziej całej nieruchomości.

Powyższy wyrok zaskarżyła powódka wnosząc apelację.

Skarżąca wskazała, że zrzekła się części spadku po ojcu, gdyż została wprowadzona w błąd, była pod naciskiem, nie posiadała wiedzy na ten temat i nikt nie poinformował jej o konsekwencjach tego zrzeczenia, a rodzina, której zaufała wykorzystała ją i oszukała.

W odpowiedzi na apelację pozwani wnieśli o jej oddalenie.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest niezasadna.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy wszechstronnie rozważył zebrany w sprawie materiał dowodowy, należycie go ocenił i na tej podstawie prawidłowo ustalił okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia. Ustalenia stanu faktycznego poczynione przez Sąd I instancji Sąd Apelacyjny podziela, czyniąc je podstawą również własnego wyroku.

Na wstępie zważyć trzeba, że zarzuty apelacji oscylują wokół kwestii błędu uregulowanego w przepisie art. 84 § 1 kc, pod wpływem którego miała pozostawać powódka, „zrzekając się” udziału w spadku po swoim ojcu na rzecz matki E. K. w oświadczeniu z dnia 1 grudnia 2005 r. potwierdzonym na rozprawie w dniu 28 grudnia 2005 r. przed Sądem Rejonowym w Braniewie w sprawie sygn. akt I Ns 295/05. Jednocześnie wskazać należy, że nie jest to „zrzeczenie” w rozumieniu przepisu art. 1048 kc, ani też nie jest to zbycie udziału, do którego przepis art. 1052 § 3 kc wymaga formy aktu notarialnego. Natomiast oświadczenie to, jako złożone przez powódkę w postępowaniu działowym, można uznać za wniosek

wyrażający jej wolę co do sposobu dokonania działu przez sąd (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 października 1980 r., III CRN 180/80, OSNC 1981/2-3/45). Tak też niewątpliwie uczynił Sąd dokonując działu spadku zgodnie z wnioskiem E. K. przy uwzględnieniu oświadczeń skarżącej i pozostałych spadkobierców o identycznej treści jak oświadczenie powódki, czemu dał wyraz w postanowieniu z dnia 28 grudnia 2005 r. w sprawie sygn. akt I Ns 295/05, przyznając E. K. całość nieruchomości, bez obowiązku spłaty udziałów przysługujących powódce i pozostałym spadkobiercom. W ocenie Sądu Apelacyjnego tego rodzaju rozstrzygnięcie jest efektem quasi ugody zawartej pomiędzy uczestnikami postępowania i w związku z tym, że Sąd dokonując działu spadku, miał na względzie oświadczenie powódki, czynność ta pociągnęła za sobą skutki materialnoprawne i można oceniać ją w kontekście wad oświadczenia woli takich jak choćby błąd. Warunkiem prawnej doniosłości błędu w świetle art. 84 k.c. jest przede wszystkim to, aby dotyczył on treści czynności prawnej. W orzecznictwie zauważono, że jeżeli do treści czynności prawnej włączona została określona motywacja, to także błąd co do pobudki (w sferze motywacyjnej), który jest prawnie obojętny i nie uzasadnia uchylecia się od skutków oświadczenia woli na podstawie art. 84 kc „urasta do błędu istotnego co do treści czynności prawnej” (vide uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 1989 r., III PZP 37/89, OSNCP 9/90/108). Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy należy zważyć, że skarżąca powoływała się na mylne wyobrażenie o skutkach zrzeczenia się udziału w spadku, gdyż będąc zmanipulowana i oszukana przez rodzinę była przekonana, że jeżeli nie „zrzeknie się” swej części spadku to „nie dostanie nic”. Błąd ten

leżąc zatem w sferze motywacyjnej podejmowanej czynności prawnej, tworzył pobudkę, pod wpływem której wyrażone zostało oświadczenie woli uznane następnie przez oświadczającą za „błąd”, gdyż okazało się, że nie osiągnęło ono zamierzonego i przewidywanego celu. Jednakże motywacja nie została włączona do treści czynności prawnej, wobec czego błąd ten jest prawnie obojętny. (...) charakter działu spadku w niniejszej sprawie nakazuje także rozważyć możliwość zastosowania przez analogię art. 1045 kc, zgodnie z którym uchylenie się od skutków prawnych umowy o dział spadku zawartej pod wpływem błędu może nastąpić tylko wtedy, gdy błąd dotyczył stanu faktycznego, który strony uważały za niewątpliwy. Nie wdając się w szczegółowe rozważania o jego ewentualnym zastosowaniu, już pobieżna weryfikacja wskazanych w nim przesłanek błędu, wyklucza możliwość zakwalifikowania błędu, na który powołuje się powódka jako wady objętej treścią art. 1045 kc, gdyż przepis ten wymaga, aby w błędzie pozostawali wszyscy spadkobiercy, którzy zawarli umowę o dział spadku (Kodeks cywilny. Komentarz do art. 450 -1088. Tom II. s. (...), Wydawnictwo C. H.

B. 2011 r., Wydanie 5), a zebrany w sprawie materiał dowodowy w postaci zeznań spadkobierców wskazuje zgoła przeciwnie. Niezależnie od powyższego powódka nie wykazała, by została zmanipulowana, oszukana - wprowadzona w błąd. Twierdzenia jej są w tym zakresie gołosłowne, gdyż nie znajdują oparcia w pozostałym materiale dowodowym. Dodatkowo zważyć trzeba, że nawet gdyby skarżąca pozostawała w błędzie, to upłynął już termin do uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu, określony przez art. 88 § 2 kc, w świetle którego uprawnienie to wygasa z upływem roku od wykrycia błędu. W ocenie Sądu Apelacyjnego najpóźniejszą datą powzięcia przez skarżącą informacji o błędzie jest data sprzedaży nieruchomości przez E. K. w dniu 4 maja 2006 r., ewentualnie data darowizny działki nr (...) dokonana przez wyżej wymienioną spadkobierczynię w dniu 23 września 2009 r. na rzecz pozwanego. Natomiast jaką datę złożenia stosownego oświadczenia, w którym skarżąca uchyliła się od skutków prawnych „zrzeczenia się” udziału w spadku, należy przyjąć dzień 16 września 2011 r., tj. dzień, w którym oświadczenie to zostało zaprotokołowane w obecności pozostałych spadkobierców (vide uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 29 czerwca 1999 r., sygn akt I ACa 192/99, OSA 2000/3/13). Reasumując, należy uznać, że termin określony w art. 88 § 2 kpc upłynął, a przewidziane w art. 88 § 1 uprawnienie wygasło. W konsekwencji należy zważyć, że powódka nie wykazała, by istniała podstawa prawna do przeniesienia na nią prawa własności nieruchomości. Obowiązek złożenia przez pozwaną oświadczenia woli nie wynika ani z czynności prawnej, ani z ustawy, ani z aktu administracyjnego, co słusznie zauważył Sąd I instancji. Przeciwnie, sądowy dział spadku i późniejsze umowy przenoszące własność nieruchomości, wskazują na niezasadność żądania powódki objętego pozwem. Niezależnie od powyższych rozważań w tym miejscu należy wskazać, że E. K. uczyniła zadość obowiązkowi ciężącemu względem niej na powódce z mocy art. 217 kc, zgodnie z którym współwłaściciel, który w wyniku zniesienia współwłasności otrzymał gospodarstwo rolne, wchodzące zaś w skład tego gospodarstwa nieruchomości rolne zbył odpłatnie przed upływem pięciu lat od chwili zniesienia współwłasności, jest obowiązany pozostałym współwłaścicielom, którym przypadły spłaty niższe od należnych, wydać -proporcjonalnie do wielkości ich udziałów - korzyści uzyskane z obniżenia spłat, chyba że celem zbycia jest zapewnienie racjonalnego prowadzenia tego gospodarstwa. Przepis ten należy interpretować tak, że nałożony w nim na właściciela obowiązek w wypadku sprzedaży nieruchomości rolnych dotyczy także, wnioskując a minori ad maius, sytuacji, gdy inny współwłaściciel w ogóle nie otrzymał spłaty, co ma miejsce w niniejszej sprawie. Z twierdzeń strony pozwanej, niekwestionowanych przez skarżącą wynika zaś, że powódka

otrzymała z tego tytułu kwotę 50 tys. zł. Dodatkowo należy podać, że na skutek upływu pięcioletniego terminu od daty działu spadku dokonanego orzeczeniem Sądu w dniu 28 grudnia 2005 r. wygasło statuowane przez art. 218 kc uprawnienie powódki do zamieszkania w tym gospodarstwie, które jest bezterminowe jedynie w sytuacji, gdy uprawniony do zamieszkania jest trwale niezdolny do pracy, co nie dotyczy skarżącej.

Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 kpc oddalił apelację jako bezzasadną.

O kosztach postępowania Sąd Apelacyjny orzekł na podstawie art. 108 kpc w zw. z art. 98 § 1 i 2 kpc i art. 3 ust. 1 w zw. z art. 4 ust. 1 w zw. z art. 13 dekretu z dnia 26 października 1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym (Dz. U. Nr 49, poz.445). ^